Hrytsai, Ostap
Vasyl' Stefanyk

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01267441 2

PG
3948
S78Z727
1921

From the Collection
of the late

JOHN LUCZKIW

5
7159
7155
38

Др. ОСТАП ГРИЦАЙ.

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК

- - СПРОБА КРИТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ - - -

ВІДЕНЬ, 1921.
НАКЛАДОМ „УКРАЇНСЬКОГО ПРАПОРУ."

I. Л.

Др. ОСТАП ГРИЦАЙ.

Vasyl

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК

СПРОБА КРИТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

DEC
2
1983

ВІДЕНЬ, 1921.
НАКЛАДОМ „УКРАЇНСЬКОГО ПРАПОРУ.“

З ПРИВОДУ
50-ЛІТНИХ РОКОВИН УРОДЖЕННЯ.

PG
3948
S78Z727
1921

В. СТЕФАНИК

уродився як син селянина в квітні 1871 в селі Русові, снятинського пов. в Галичині. До ґімназії ходив у Дрогобичи, далі вчився медицини в Кракові. За останних літ до війни був радикальним послом до австр. парляменту. — Перші оповідання С. появилися 1897 в „Праці“ В. Будзиновського, після чого видано 1899 заходом проф. Смаль-Стоцького в Чернівцях першу збірку нарисів Стефаника п. н. „Синя книжечка“. 1900 вийшла збірка „Камінний хрест“, 1901 „Дорога“ (вид. 1917 вдруге), 1904 „Кленові листки“, 1905 „Моє слово“. — Література: Леся Українка. „Малорусскіє писат. в Буков.“ (Жизнь. р. 1900, кн. IX.) — Б. Лепкий. „Василь Стефаник“. Літ. нарис. Львів 1903. — Евшан М. „Василь Стефаник“. (В збірнику: „Під прап. мистецтва“. Київ 1910). — Данько М. „Край скорби“ (Нов. і разкази В. С. „Укр. Жизнь“ 1913, I.). А. Крушельницький. „В. С.“ (Передне слово до збірника „Укр. новеля“. Коломия 1910). О. Г.

В творах Стефаника захоплює від першої до останної сторінки все з тою самою, иноді чудовою, а иноді жорстокою силою — одно: Невмолимий траґізм.

Одинокий в своїм роді, в письменстві цілої України сливе нечуваний траґізм. Бо найглибшою признакою цього писменства України є від віків лірична мякість. А в Стефаника, мов у творах великих траґіків Гелляди, царює драматична невмолимість. Непереблагана нічим ні ніким конечність вбивчої життєвої долі. Як жалується Іван в начерку: „Кленові листки“: „... З мужиками то так си має: що де у світі є найгірше, то він має то спожити, що де у світі є найтяжше, то він має то віконати...“ А йому відповідають на те куми побожно: — На то сми рожені.

Те й єсть ціла основа, ціла рація, ціле виправдання нечуваного траґізму мужицького життя в творах Стефаника. Ось вже той перший Стефаників герой, пяний Антін, що з волі вбивчого призначіння стає з ґазди наймитом та очайдушно запиває день, в який йому дали синю книжечку зарібника — „все був якийсь нещасливий“. — „Все йшло йому з рук, а нічо в руки. Купить

корову, тай здохне, купить свиню, тай решетину дістане. За кождий раз отак.“ А всі другі герої в Стефаника — це менше або більше такіж самі немічні жертви непровиненого життєвого ада як той нещасний Антін. З тою тільки ріжницею, що погубні кари того мужицького пекла виявляють собою щораз то нові тортури та страждання. Ґазда Проць починає безтямно запиватися, бо його побиває люта жінка, а він — чоловік — проти неї вповні безпомічний. В Лесевій фамілії нещасна жінка вчить своїх дітей бити та соромити ледачого батька перед людьми, а Лесь окрадає своє майно сам, де й коли може, та що ночі готується при горівці, в коршмі, катувати своїх. Той колишний ґазда, що був колись будівничим, майстром на ціле село, тепер — півбожевільне ледащо з цього часу, як йому доручили будувати церков, а він — залякся величі свойого завдання так, що важко занедужав душею. Побожність Семенихи веде простою дорогою до вічної лайки з дурним чоловіком. Смертельна недуга Катрусі лютить її бідних батьків так, що вони, не перекір їх любові до неї, трохи не проклинають її від рана до вечера, а Гриць Летючий топить з нужди власною рукою рідну дитину, — той сам Гриць, що другій своїй дитині дає на дорогу палицю в руки, аби її — не роздер пес.

Так вже в першій Стефаниковій збірці.

Як сказано: Один-одинокий, невмолимий трагізм.

А згодом, — в дальших нарисах нашого письменника? Ця химерна конечність індівідуального терпіння Стефаникових людей починає нас вражати з таємною грозою якоїсь ірраціональної, демонічної пра-засади. Воно на одне й те саме виходить, чи той невмолимий трагізм життєвої муки явиться нам вислідом життєвого нерозуму даної людини („Камінний хрест“), чи наслідком страшної жорстокости людей („Палій“, „Злодій“), чи карою небес за колишний гріх пра-батьків („Басараби“), чи таки простим наслідком відвічної мужицької нужди („Сама-саміська“, „Шкода“, „Осінь“, „Май“, „Кленові листки“). Сяк-чи так, — „кара має бути“ як каже Федір в „Палію“. „Карає Бог, карають люде, караєте ви, а я кількі кари не годен вітримати.“ А Басараби це богачі, яких горесна доля — вішатися, вішатися ради того страшливого смутку-туску, що скорше чи пізніще, як свойого рода мужицька Немезіс, займає трохи не кожду людину в Стефаника. Про них він каже: „То до семого коліна буде їх так душити, а як семе коліно мине, тай нема моци вже. Десь котрийсь добре заслужився перед Богом. То кара, люде, сему кістку аж карати! Бог не має гіршої кари на земли.“ А те, що говорить про призначіння мужицького страдання бездольний Іван

в нарисі „Кленові листки“ — це така потрясаюча картина вічної недолі вічного раба мужицької скиби, що вона притемнює своїм художницьким блеском й несмертельне слово про поневолених Негрів в творі пані Бічер-Сто. І притемнює теж славнозвісну оборону яванських рабів у відомім романі Мультатулія,* та поки-що немає рівного собі твору у письменстві цілого культурного людства.

Бо і когож із цих письменників Европи, що творили артистичні уподоблювання[1]) з життя мужиків, прирівнатиб нам до Стефаника? Можна сказати навіть, що те, що сотворив він, правнук Івана Вишенського та Івана Котляревського — це для письменницької Европи щось цілком нове. Мужицьке життя-буття з усіми своїми душевними глибинами та вершинами — це щойно в наших часах, часах найвисшого культурного розвою людства, такаж сама почва мистецької творчости в письменствах Зах. Европи, як і життя инших громадянських гуртів. В недалекій минувшині одначе було воно йнакше. Ще ось в першій половині XVIII. в. міг великий французький світлотворець Вольтéр сказати, що його вражаючі по-

*) „Max Havelaar (1860).

[1]) Отсього новотвору буду уживати в моїх критично-естетичних нарисах на означення німецького: Darsteller. Таксамо: уподоблювати“ (gestalten), „уподоблення“ (Gestaltung), та подоба (Gestalt).

дорожні картини з нужденного життя французького мужицтва тодішного часу — „це тричі утаєний, культурній Европі цілком незнаний світ найстрашнійшої суспільної кривди та королівського визиску“. Але Вольтéр не зображував картин цього мужицького пекла оповідачем, тільки мандрівцем, в подорожних записках. А після того, як в письменстві Европи заволодів незабаром все займаючий романтизм — мужицький побут став для письменників жерелом здебільшого неправдивих, ложно приокрашених картин, чи радше видумок. Вистане навести хочби такий зразок ніжнопанського фантазування на тлі суспільного кривдження, як „Бідна Ліза“ М. Карамзіна, а зрозуміється зараз вагу суспільної сатири в „Енейді“ Котляревського, а передовсім цілу вагу оборони мужиків в Шевченка, який в своїм часі являється як один-одинокий великий оборонець поневоленого мужицтва в Европі!

Навіть в ґеніяльних сільських картинах Жоржа Санда, (пані А. Дюдевáн-Дюпéн), „François de champi“, „La petite Fadette“, — село і його люде ще надто освітлені сяйвом романтичного захоплення. Мужицькі-ж подоби в Мопасáна і в Золі, хоч тут і там чудові, то все таки з проблємою суспільного поневолення не мають нічого спільного. Те саме можна сказати про всіх найкрасших уподобників мужицького життя в Німеччині. Починаючи від

Б. Ав'ербаха („Schwarzwälder Dorfgeschichten", 1843 та сл.) та Єремії Ґотгельфа, аж до П. К. Розеґґера та Т. Креґера — маємо ряд творів, в зображенню яких мужицький побут виглядає вже тому инакше, що в Німеччині й ціле суспільне становище мужицтва культурно гарніше як в нас. І чи ми пічнемо розглядати мужицькі картини в італійських письменників, ось як у Дж. Верґи або в Ґрації Делєдди, — чи в еспанських, — назвім Антонія де Алярсона та Хуана Валєру, — чи в скандинавських, головно оповідання Бєрнзона, — то ми ніде в нікого не зострінемося з такою вражаючою драмою мужицької недолі, як у Стефаника. Я повторяю тому, що ці його коротенькі начерки заслужили собі так само епохальне місце в історії культурного людства, як і твори Котляревського, Шевченка, Бічер-Сто і Мультатулія. Бо й вони на очах культурного світа розгортають вперве такі суспільні глибини одного народа, що на їх вид культурний світ мусить задрожати. — Я сотворив нову грозу — може Стефаник сказати за Е. А. По. Бо хибаж не гроза те все, що кажуть у нього українські мужики про душевні пропасти в собі?

„— Я на діти дивю си, — сповідається Іван („Кл. л.") — але я не гадаю, аби воно було чемне, аби уміло до ладу зробити. Я лиш заглядаю, ци воно вже добре по земли ходит, аби

єго упхати на службу, оцего я чекаю. Я не чекаю, аби воно убрало си в силу, аби путерії набрало, аби воно коло мене нажило си. Коби лиш богач або пан утворив пащеку, а я єго туди кидаю, аби лишень збутиси! А потім воно бігає коло худоби, ноги одна рана, роса їст, стерня коле, а воно скаче тай плаче . . .“

Або:

„— А у вечір лиш си укажеш до хати такий як віхоть, як мийка усотаний, а вони тобі в один голос і жінка і діти: Нема хліба! Тай ти не йдеш, бідний чоловіче, спати, але ти тєгнеш ціп тай молотиш на потемки, аби завтра мали з чим іти в жорна. Та так тебе ціп і звалит на сніп, тай так деревієш до ранку у сону, аж ті роса припаде. Тай лишень очи пролупиш, то зараз тебе тота роса їст, бо мало тебе біда їст, ще вона в ночи тебе найде. Промиєш очи тай течеш си на лан такий чорний, що сонце перед тобов меркне“.

Або ці малюнки людей, призначених долею на смерть („Басараби“):

„... Таже лишень треба подивитися на їх очи. То не очи, то така чорна рана в чолі, що жиє і гниє. У одного таке око як пропасть, погляне тай нічо не видить, бо то око не до видіня. А в другого воно одно лишень жиє, а решта коло него камінь — чоло камінь, лице камінь, все. А сей Тома, ніби він дивився коли на чо-

ловіка як варт? Око ніби на тебе справлене, а само дивиться десь у себе, десь у глибінь безмірну“ . . .

А яке страшне, суспільно страшне те все, що шепоче до себе нуждар Данило в начерку „Май“. З якою горесною зневагою говорить до мужика пан! Данило вже з гори знає кожде його слово:

„Перше слово пана буде:

— Ти відай злодій?

— Я, пане, ще чужого стебла не порунтав.

— Чого брешеш, лайдаку, а тож подумана річ, аби мужик не крав?! Хиба ти не мужик?

— Я цілком простий мужик, але я чужого не любю кивати.

— Тос певне піяк?

— Я з горівков собі не захожу, бо нема вітки.

— Гавкаєш як пес, та ти би вмер без горівки!

— Без горівки не вмер би, а без хліба тай можна!

— Ти з мудра мені відповідаєш, бо ти був у криминалі, та там тебе розуму навчили.

— А най мене Бог боронит! Я половину віка свого збув, а ще моя нога в арешті не була.

— А на щож ти стільки дітей натеребив?

— То Бог, пані, дає діти.

— То піп тебе такого навчив?

— Я з папом собі не захожу, бо то гроші коштує, я й до церкви не хожу, бо не маю в чім.

— То ти радикал тай не даєш попови з себе шкіру здирати?

— Я аби хотів що попови дати, то не дам, бо не маю, а він аби хотів здерти, то не зідре, бо не має що здерти. Ми таке не сходимося..."

В тім коротенечкім начерку є ціла трагедія народа, який майже вісім століть поневолений чужими переможцями. Стефаник розмальовує психіку людини — раба народу, — невольника так правдиво і так неблагано глибоко, що його малюнок просто примушує нас дивитися на його світогляд як на вислід нашої цілої історичної минувшини, і з того боку його оцінювати. Може тому й трудно в письменстві культурної Европи знайти щось подібне. Ще хиба тільки котрась із наших історичних дум, або одна із Шевченкових поем про поневолену людину — достойні знайтися побіч Стефаникової оборони мужицтва. Така могутна, животворяща сила слова в ній. Справді —, „я сотворив собі світ", — як каже Стефаник в прозаліриці: „Моє Слово". — „Праворуч мене синє поле і чорні скиби і білий плуг і пісня і піт солений. Ліворуч чорна машина, що з червоного рота проклоном стогне. А в серці моїм мій світ шовком

тканий, сріблом білим мережаний і перлами обкинений. У своїм царстві.“

Так — у своїм питьомім царстві.

Бо критичний читач рішучо побачить в Стефаника те, що він той одиноко-красний світ своєї творчої думки зумів вичарувати з такої, в нас, в протиславленню до Західної Европи, по сотки разів переорюваної почви, як мужицька побутовщина. Від Марка Вовчка та Квітки-Основяненка від Федьковича та Устіяновича до Франка та Павлика, А. Чайківського та Бордуляка, Мартовича та Семенюка Коцюбинського та Винниченка, — який це майже непроглядний ряд уподобників мужицького життя! А проте в Стефаника повне право говорити про „своє царство.“ Вже ось ця невмолимість, це незбагнене призначіння мужицьких траґедій у Стефаника — найглибше знамено його дотеперішної творчости взагалі — це могутна основа повної окремішности Стефаникового твору. У Франка або в Мартовича, — цих двох найґеніяльніших сучасників Стефаника, — є мужицька нужда також жерелом великих артистичних подоб. Але для них те жерело стає передовсім основою гострої суспільної критики; вони добачають в мужицькім лихоліттю суму, вислід із культуральної темряви середовища та злющих затіїв ворогів мужицтва. І тому і Франко і Мартович наче кличуть до мужиків при кождій нагоді: „До світла! Закладайте читальні, не пийте, не

давайтеся визискувати ні жидови ні панови, а буде вам краще!" Хто з нас схоче нині глядіти на Франкове „В поті чола" — виключно як на твір мистецтва? Кому прийшлоб на думку, рівнати ці оповідання з історичними думами або з поемами Шевченка? А кілько із нарисів Мартовича осягає художницьку вершину його таки архитвору „Мужицька смерть"?

А в Стефаника ми на цих творчих вершинах майже від початку до кінця. У нього в хосен буденної просвітної праці не написано ні стрічки, хоч Стефаникові твори — це перворядні памятники нашого життя в кінця XIX в. В нього кождий і найкоротший начерк — це вівтар мистецької краси і тільки краси для себе. Де другий такий письменник в Европі, що давби на трьох коротеньких сторінках таке предивно потрясаюче зображення людської смерти як Стефаниковий „Скін"? А котрий з европейських письменників замкнув теж на трьох сторінках таку глибінь бідолашної дитинячої долі, як Стефаниковий „Похорон"? А те чудове благословення дітей недужою Семенихою?

„— Семенку, абис просив дедю, що мама наказувала, аби вас любив...

Їжте булку.

— Співай дитині, най не плаче.

Семенко хитав дитину, але співати не вмів, А мама обтерла долонею сухі губи і заспівала.

У слабім, уриванім голосі випливалася її душа і потихоньки спадала межи діти і цілувала їх по головах. Слова тихі, невиразні говорили, що кленові листочки розвіялися по пустім полю і ніхто їх позбирати не годен і ніколи вони не зазеленіють. Пісня намагалася вийти з хати і полетіти в пусте поле за листочками...

Може тому, задля тої чудово викінченої, з тонкістю найвисшого артизму обробленої форми — Стефаникова творчість не надто багата на томи. В нього як і в Шопенгауера слід покласти на вступі: Non multum sed multa. За це Стефаник оден з нечисленних майстрів нашої прози, тої української, трудної прози! Трудної тому, що ліризм старої культури нашої духової творчости обдарував наше слово своїм незатертим знаменем.*) У Стефаника найглибшою основою нарису є під оглядом форми здебільшого діяльоґ або й монольоґ („Озимина", „Май"). Розмальовання події в нього тому зведене до того мінімум опису, що його така форма допускає. А через те осягає Стефаник з одного боку захоплюючу безпосередність зображення — головно майстерним приміненням мужицького говору, —

*) Приміром на це, як відємно відділює той наш непрозовий ліризм там, де рід твору домагається строго епічної прози — ґеніяльний романовий фраґмент Коцюбинського „Тіни забутих предкір." Лірична настроєвість знищила тут найкрасше епічне торзо. — О. Г.

а з другого боку вражаючу короткість. „Данило чекав коло білої брами, дивився в панський город, як злодій, і не важився зайти. — Ніби я знаю, ци суда можна йти, а як вибіжит та даст у писок. а я вітки знаю, що не дасть?“ („Май“).

Стефаниковий стиль — це противенство всякого прилизаного літератизму, всякого хоробливого розчулення та сільсько-побутової сентиментальности. В нього навіть картини з природи та порівнання мають свою сувору, траґічну лінію. „Над заходом червона хмара закаменіла. Довкола неї заря обкинула свої білі пасма. І подобала та хмара на закервавлену голову якогось святого.“ „Звізди мерехтіли як золоті чічки на гладкім, залізнім тоці.“ „Із горба побачив місто, що вилискувалося проти сонця як змій блискучий“. „Стайня стогнала, позівала, зі сну говорила, так тяжко дихала, як-би десь глибоко в землі душилися тисячі людей.“ „Катруся лежала нерухомо. Водила сухонькою рукою по лици. Сині нічті були як її сині очи і здавалося, що по лици вандрує багато синих очей, дивних, блискуючих“. І десятки инших.

Але тепер спитаймо:

Які гадки розбуджує в читача цей дотеперішний ціло твір нашого славного письменника, що до його артистичної будучности? Невже справді

сказатиб нам, що це його остання вершина?

Я думаю, що ні.

Здається, що творчій думці Стефаника доведеться поглибитися в двох напрямах: В напрямі загального ідейного овиду, та в напрямі поширеного, не тільки моно- та діяльоґічного уподоблення. Думаю, що Стефаникови треба звернути свою силу на сотворення повісти.

Я те важуся висказати тому, що дальше послідовне зображування мужицької душі по ідейній лінії тої всеруйнуючої траґіки, по лінії того укаслідженого рабства душ („Май“ — „Кленові листки“), не обіймалоб як слід цілости, цілої глибини нашої всенародної духовости. Ми-ж прецінь не тільки пропащі жертви життєвої розпуки! Сам Стефаник виводить перед нас в начерках: „Давнина“ — та „Такий панок“ — людей з иншою, погіднішою, значить життєво вартнішою духовістю. А яких чудових красот добув Тимотей Бордуляк з почви мужицького побуту, ідучи в напрямі діяметрально противнім до Стефаника: по лінії чудово погідного, соняшного світогляду! В Стефаника одначе ми поки-що добачаємо тільки ряд пропащих або призначених на погубу жертов злощасної долі, які з кождого боку мусять гинути. Ґенеральний вислід його дотеперішного світогляду, — це невідрадний, безпросвітний песимізм, якась невмолима „влада тьми“ — можлива тільки в людей, проти життя

вповні безпомічних. Але конечности такого а не иншого ідейного підложа Стефаник не обосновує як слід. Чому ці люде такі страшно нещасливі — питає читач? Чого вони при кождій нагоді шукають розради в горівці? Чого вони все такі нужденні та бідні? У Стефаника на те тільки одна відповідь: власне темна воля цього траґічного призначіння, цього „має бути“ — цього „на то сми рожені,“ про яке я згадував з самого початку, як на найглибшу признаку його світогляду. Але ця відповідь являється мені надто однобічною. Бо навіть коли згодитися на це, що історична минувшість в нас з деякого боку підкріплює її, то за те з огляду на нашу національну теперішність, з огляду на нашу горячу культурну творчість за останні десятиліття, — ця життєва, безпомічність Стефаникових мужиків може вражалоб нас при дальшім повторюванню як свойого рода — анахронізм. Я не хочу тут вказувати на мужиків в Реймонтовім романі „Chłopi“. Я знову нагадую картини нашого високо талановитого Бордуляка. Хибаж багато тут матеріяльного гаразду? Ні. Це тіж самі убогі мужики що і в Стефаника. Але які богацтва життєвої сили, життєвої спромоги є в їх душах! Які ці Бордулякові люде багаті своєю духовостію, а як мало тут „влади тьми“ і траґічного призначіння! Певна річ — великим артистам годі накидувати напрям творчости. Та за те годиться роздивляти їх творчість з огляду

на той крок наперед, який ся їх творчість має означати в культурі даного середовища. А все те, що веде наперед, все позитивне, все справді творче і визволююче — потрібує світла великої самосвідомости. Тому песиміст Достоєвський попри цілу свою глибінь иноді болючо пригноблює, за теж Ґоркій в своїх найкрасших оповіданнях велить нам добачати сяєва життєвого визволення.

А що, як Стефаника будуча творчість уподобнилаб нам таких Проців і Лесів, що стають у нас до очайдушної боротьби проти жорстокого призначіння?

Це булоб те поглиблення, якого досі весь інтеліґентний загал очікує від Стефаника. Бо на будуче і наші історичні думи, а навіть і наш Тарас, не сміють остати одинокими документами найглибшої духовости українського народу. Мусимо доповнити їх документами гордої володарської духовости в нас, що вміла здобувати волю і вміла володіти.

А ця духовість була і є в нас досі.

Тогож автора:

Естетично-критичні нариси:

1. „Корнило Устіянович як драматург.“ Звіт акад. ґімн. у Львові. 1912.
2. „Балляда Шевченка.“ Звіт акад. ґімн. у Львові. 1914.
3. „Естетичні студії.“ В час. „Діло“, 1913.
4. „Дві критики.“ В час. „Діло“, 1913.
5. „Коцюбинський як артист.“ В журн. „Ілюстр. Україна“, 1914.
6. „Шекспір“ В часоп. „Вістник Союза для визв. України“, 1916.
7. „Коцюбинський.“ В часоп. „Вістник Союза для визв. України“, 1916.
8. „Пісня України“. В журналі „Воля“, за рік 1919.
9. „Рафаель.“ В журн. „Воля“, 1920.
10. „Бетговен“ „ „ „ „
11. „Шіллер.“ У „Всесвітний Бібліотеці“, 1914.
12. „Der ukrainische Dichter“. Kurzer Grundriss ukr. Literaturgeschichte. „Ukr. Blätter“. Ч. 5—20. Передруковано в „Baseler Nachrichten“ 1918.

Новелістичні студії:

13. „Невольник.“ В журналі „Воля“, за рік 1920.
14. „Про Анандра та про Змія.“ „ „ „ „ „ „
15. „Про султана і його жінку.“ „ „ „ „ „ „
16. „Етрурийська ваза.“ „ „ „ „ „ „
17. „Про Смарагдову Оазу.“ „ „ „ „ „ „

Віршовані твори:

18. „Утеча Олекси Перхуна.“ Еп. лір. поема. Відень 1909. Стор. 83.
19. „З Лірики.“ Альманах віден. „Січи“. 1908.

Переклади:

20. „Боротьба зі змієм.“ Балляда Фр. Шіллера Переклад з німецького „ сесв. Бібліот.“, 1914.
21. „Перстінь Полікрата.“ Балляда Фр. Шіллера Переклад з німецького. „Всесв. Бібліот.“, 1914.
22. „Кассандра.“ Балляда Фр. Шіллера Переклад з німецького. „Всесв. Бібліот.“, 1914.
23. „Журавлі Ібіка.“ Балляда Фр. Шіллера: Переклад з німецького. „Всесв. Бібліот.“, 1914.
24. „Das Lied vom Heereszuge Ihor's.“ Ein ukr. Gedicht aus dem XII. Jahrhundert. „Ukrainische Nachrichten“, 1915.
25. „Taras Schewtschenko.“ Gedichte. Eine Auswahl. „Ukr. Nachrichten“, 1916
26. „Iwan Franko.“ Gedichte. Eine Auswahl. „Ukrainische Nachrichten“, 1916.

Примітка: Велика Антольоґія укр. лірики в німецькій мові, виготовлена тим-же автором, яка обнимає 40 аркуш. печати, не видана й досі, та спочиває в архивах Укр. Запом. Комітету у Відні.

„Український Прапор“

виходить раз на тиждень,

Передплата виносить в Австрії:

	без достави	з почтовою пересилкою
місячно	К. 16·—	18·—

За границею:

		піврічно	річно
в Чехо-Словаччині: чеських	К.	20·—	40·—
в Юго-Славії: югосл. . . .	К.	28·—	66·—
в Німеччині:	Мк.	12·—	24·—
в Краях латинської Унії .	Frs.	5·—	10·—
в Анґлії.	sh.	4·—	8·—
в Америці	S	1·—	2·—

Ціна одного примірника К: 4.

Адреса Управи часопису:
Wien, VIII. Langegasse 5. Parterre.

Друкарня „Адрія“, тов. з обм. пор., Відень, II.

12

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY